

מונפול מתחת לחופה: היום המאושר בחייו יכול להיראות אחרת

רק הרבנות היא זו שקובעת מיהו יהודי, למי מותר להתחתן, עם מי וכיצד הוא יתגרש ■ גם אם קשה להעריך שבקרב יוכרו נישואים אזרחיים, בינתיים ניתן לאפשר הסדרים חלופיים או הפחתת השליטה של הרבנות

21:03 02.10.2016 מאת: יאיר אטינגר

המפגש השכיח ביותר בין אזרחי ישראל לממסד הרבני הוא בנקודת הזמן שאמורה להיות המאושרת ביותר בחייו: נישואים. את הטקס הזה ואת כל ההליכים שלפניו, ירצה או לא, ינהל עבור הזוג רב מטעם הרבנות הראשית. אחרת הנישואים לא יוכרו בישראל. זהו אחד מנושאי הליבה בחיבור בין דת למדינה בישראל. הדת, באמצעות מונפול הרבנות, היא זו שקובעת את המעמד האישי של כל אזרח. הגדרת יהדותו של אדם היא על בסיס הגדרות דתיות, ולכן הרבנות היא זו שאחראית על כל הליכי הגיור בישראל. אבל ההשפעה הנפוצה - וכנראה גם השנויה ביותר במחלוקת - היא על הליכי הנישואים והגירושים של כל אחד ואחת.

רבי עקיבא פינת רוטשילד: כך מצטרפים החרדים לאחד המקצועות הנחשקים במשק | ברוך השם, תודה לאל: למה חזרנו להיות דתיים? | לגאול את הסטטוס קוו: על חילונים ודתיים - ומה שביניהם | גאדג'ט של שבת: כשהמאה העשרים ואחת מחלחלת למאה שערים | מי שלא טרח לקדם תחבורה ציבורית בשבת - יעמוד בפקק כל השבוע | למה אף מדינה לא מצליחה להפריד את הדת? | מאבק נשות הכותל: הקטר שיוביל לשוויון | עוצמים עין: באיזו מידה נאכף איסור פתיחת העסקים בשבת? | קרב לא לו: צה"ל נקלע לקו האש בין השקפות העולם השונות בציבור | "במקום שיעורי החברה מגיע נציג של עמותה דתית ומסביר לתלמידים על חשיבות האמונה באל" איפה הפלונטר?

הוראה מנדטורית מ-1919, שנקראת פקודת הנישואין והגירושין, מכתובה גם היום כיצד אמורים זוגות ישראלים בני שלוש הדתות למסד את הקשרים ביניהם. יהודים רשאים להתחתן רק על ידי רושם נישואים שהסמיכה הרבנות הראשית לישראל. זוג שנישא מבלי להירשם ברבנות עובר עבירה פלילית. המסלול העוקף הנודע (שמקנה הכרה ממסדית בנישואים, אך לא חוסך ביקור בבית הדין הרבני במקרה של גירושים) הוא חתונה בחו"ל. בשנים האחרונות השתנתה הפקודה פעמיים: ב-2010, הכנסת אישרה גרסה סבוכה ומצומצמת מאוד של "ברית זוגיות", המיועדת רק עבור בני זוג ששניהם מסווגים במשרד הפנים כחסרי דת - מה שאומר לרוב שהם, או הוריהם, עלו לישראל מתוקף חוק השבות, ועם זאת אינם מוכרים כיהודים לפי ההלכה. ב-2013 הוחלט לפתוח את אזורי הרישום, כך שזוגות לא יחויבו עוד לפנות דווקא לרשם הנישואים באזור מגוריהם. שינוי זה הכניס בראשונה תחרות בין רבני הערים על לבבות הזוגות הצעירים שבדרך לחופה, אבל באותה הזדמנות קילקלו הפוליטיקאים את החגיגה עם חיזוק מונפול הרבנות. זוגות שיערכו נישואים דתיים פרטיים ובלתי מדווחים - פרקטיקה שהולכת ותופסת תאוצה - מסכנים כעת לא רק את עצמם בעבירה פלילית: הרב שישיא אותם דינו מעתה שנתיים מאסר. דווקא מאז אותה חקיקה, נראה כי הנישואים הדתיים הפרטיים יוצאים מהמחותרת, ועם זאת עד כה עדיין לא נאסר איש. בד בבד, בעוד גופים ליברליים נאבקים להסדרת נישואים אזרחיים, עשרות אלפי זוגות ישראלים מצאו דרך אחרת: ניהול חיים משותפים מבלי למסד את הקשר ביניהם, או הסתפקות בהסדרים חילוניים אלטרנטיביים כמו ידועים בציבור.

איך זה משפיע עלינו?

יכולת הבחירה האישית של כל אזרח באיזו מסגרת למסד את יחסיו היא כמובן מוגבלת. אבל לא רק זאת: יותר מ-300 אלף ישראלים, עולים חדשים וצאצאיהם, מוגדרים כחסרי דת שאינם יכולים לקבל שירותי דת יהודיים. מונופול הרבנות משפיע, בהערכה זהירה, על רבבות מתוכם - שאינם יכולים להינשא. בנוסף להם, בבתי הדין הרבניים יש רשימה של כ-5,000 מעוכבי חיתון מסיבות שונות, כולל גם נאפים ונאפות. למונופול אין השלכות כלכליות ישירות - זאת בהנחה שנשמרת ההוראה שאוסרת על רבנים בתפקידים רשמיים לגבות תשלומים על עריכת חופות. בין העלויות העקיפות מככבת תיירות החתונות הענפה בחו"ל, שאמנם נשחקת באטיות בשנים האחרונות, אבל עדיין מגיעה לכ-8,800 זוגות ישראלים בשנה. רובם טסים עדיין לקפריסין.

איך אפשר להתיר את הפלונטר?

אם להיות ריאליים, נישואים אזרחיים אינם עומדים על הפרק בממשלה הנוכחית, כשם שלא עמדו על הפרק בממשלה הקודמת, ובממשלות שלפניה. כולן היו נאמנות למכתב הסטטוס-קוו של בן גוריון, או בעצם ליציבות הקואליציה. ריאלי יותר לשער כי כוחות השוק ימשיכו לשחוק את מונופול הרבנות, ירחיבו את השימוש בהסדרים אזרחיים בין בני זוג ויעודדו זוגות לפנות לרבנים ועורכי חופות הפועלים באופן עצמאי.